

ունի իւր որոշիչ յատկութիւններն ու սեպհական վայելչութիւններն, որովք յաշնորդ դարերու կարգ ըստ կարգէ խանարհազոյն հայերէնէն կը դառնալանի, եւ ոչ միայն բառերու եւ ձեռնարկական կերպերու՝ այլ նաեւ լեզուի պերճաւորեալ մասին: Մեծարկեան հայերէնն եւ անոր յաշնորդոց հայերէններն ունին իրենց սեպհական իրարմ որոշ ու ստորեր. բայց ընդհանրապէս աւելի բազմաթիւ են նոյն խանարհազոյն լեզուին յատկութիւններն, այսինքն այն խոտան մասունքն՝ որ յիշմարտաց Ժամանակի հետզհետէ լեզուին մէջ մտած ու հաստատակ եղած են, եւ արդէն միայն ասանց ծանօթութիւնն ու ասանց խորումը բաւական մերձեցուցած կ'ըլլայ զմեզ հին լեզուին անխառնութեանը: Գիտելի է դարձեալ՝ թէ ներկայ դարու մէջ հաստատակ եղած այն դրամարն՝ որ Մեծարկեան լեզուի հետեւող չէ, բազադրութիւն մի է հին եւ միջին եւ ստորին դրամար լեզուաց: Աստի եւ իւր առանձին իրիւքն ու նկարագիրն ունի՝ նաեւ յայտ՝ մասին անպակաս կը հանդիպին դիտողութիւններ: — Արդ այս նոր երկատիրութեան գործն եղած է առ հաստատակ հին հարազատ հայկարանութեան քերականական կանոններն աւանդելուն հետ յիշեալ յետադրութեան արարելութեանց ալ մասագիր ընել զուսանողին ի գլուխութիւն, շտա անգամ երկու անակն իրարու հետ բազադատելով:

Ի վերջոյ՝ դրամար հայերէնի արարչական գաղափար մը կու տայ լեզունը գաղտնի զոր առած ընթացքին կարճառօտ Պատմութեան յաւելումը, (երես 510—516,) այն է՝ նախական պայծառութիւնն, անկմունքն ու նորոգութիւնը՝ մինչեւ մեր օրերը:

Այս կարգի յաճախ ծանօթութիւններով եւ մանր կամ ընդարձակ քննադատութիւններով ներկայ աշխատարկութիւնն ինքնին ձեւացած է իբր քննական քերականութիւն մը դրամար հայերէն լեզուի, յուսումն յաւաքեալով՝ աշակերտաց եւ ի պարսպադմբ ուսնելոց եւ գասառուաց:

Բայց մենք սոյն յայտարարութեամբ եւ յանձնարարութեամբ ստուգիչ շտա հետեւենք կարծեւն եւ կարծեւ տալեն՝ թէ ասով ամենայն ինչ կատարեալ ըլլայ յայտ՝ մասին, եւ ամեն բան եւ գործ լրացեալ: Գիտեն ծմարտի հայկարանք թէ այս օր նախնեաց հարազատ հայերէնին ծանօթութիւնն յայն շաբ հասած է մանրակրիտ խոգողութեամբ, որ ցարդ եղած քերականութեանց իրաքանչիւր Գիտելի վայ կրնան աւանդին հատորներ գրուիլ առ ի ճշգրիտ նմանողութիւն գասական լեզուին: Առ այսմ կարելի եղածով շատանալով: Գործոյն վերջն աւանդին Յուլյակ մ'անկողնա՝ անի ընթացքին մէջ հանդիպած խոգրական մասերն ու իրողութիւններն համառօտիւ. (երես 523, 524.)

Գիշեալ նորատիպ Բեքականութիւնը (տպգր. ի Վիեննա. 1885,) երկցադոյն է քան զհանգաւանս արտօնը, ուստի եւ յանձնարարութեան կամ ծանոցման առաջին առիթն ընտրեցիք Օրագրիս ներկայ Թիւր՝ գպրացաց բազման մօտ օրերը:

Ս. Ս. կարգի նոր գործ մը՝ զարմաց չէ որ հրա-

Մ. Ս. տպագրութեան՝ անմիջապէս յաշնորդեց նոյն գործոյն համառօտութիւնն Ի գիտարդն դասագրքաց, (տպգր. ի Վիեննա, 1886,) փոքրագիր, 260 երես: — որ հաստատարպէս կրնայ Միջնակարգ բուսած դասարան ալ ծառայել՝ եթէ լիով ու ճշգրի աւանդուն մանրագիր յաւելումներն եւ երկորդական համարում տեղեկութիւններն ալ, որոնց համար գրքին սկիզբն ծանուցուած է թէ նորոգանքը կրնան զանց առնել:

Հ. Մ. Թ.

ԲԵՐՈՅԵՐԱՆ

ՊԱՅՄԱՆԱՆ ՆՈՐԱՎԵՊ

ԳԱՐԵՍԻԼԵԱ

ԳԼԻԹԻ Գ.

Յանտարիկալ:

(Հորանիս-Ինի)

Մարիամ հեծկտալով երես ծածկեց ձեռքն, եւ հորաբոլ յանգիմունութեանց պատուական շտառաւ: Իսկ անկալ տեանելով եղօրն աղջկան սրտին ցաւոց յայտարար նշանը՝ մեղմացալ թիչ մը, եւ քովը մօտեցաւ զինք հանգարտեցընելու:

«Մարիամ, բաւ հեզ եւ հարթը ձայնիւ. զուն կը տառապիս եւ եւ քեզի ցաւակից եմ: Հիմա ըրէ՛ ինչ որ վայել է քեզի Ցար քառապանացոյ այն մեծանձնութեամբ որ Գառնիլեոյի ցեղին յատուկ է. մէկ չիմանայ որ քու կուրծքը կը բարակէ. մի ընէր հորդ այն թշնամանքն՝ որ գիւղացիք մատով ցուցնեն հայրդ եւ ըսեն: Վսիկայ զաջ մէկն է, բայց ստոր գուտար գաղղկալայ մը նուիրեց սիրաւ: Մի թողաւ որ իւր աշխարհը զուր խեղճ սպանիացի մարացկանի մը ցաւակցութեան առարկայ ըլլայ: Չլսէ՛ հայրք՝ թէ սրտիդ մէջ ինչ կ'ըլլայ, չլսէ՛, իմացա՛: Վսիկայ իրեն մահ է, մահ մը՝ աւելի գառն. քան եթէ Գաղղկացուց զնգալներէ վերադարձի:»

Յանկարծ գուռը մեղմով գարնեցաւ եւ ընդհատեց խօսակցութիւնը: Գառնիլեո գուռը բացաւ եւ աղախին մ'իրեն անանջն վար բան մը փախտաց, որուն վայ Գառնիլեոյի երեսը գուտարմացաւ: «Լաւ է, բաւաւ եւ գուռը փակեց, եւ Մարիամը գառնալով բոս: «Մարիամի գրան առջեւ կեցող պահապանը հեռացուեւ է, եւ մուտքը բուրովին ազատ է:»

տարակութեան օրն ի վեր գեւ. մտադրութիւն կամ հետադրութիւն զարթոյցած չէ բանարկաց, եւ ոչ իսկ ծանօթացած, ըստ որում՝ Հօր Չալիքեանի Հայագիտական Բեքականութեան վերադարձ տպագրութեան անուամբ ի հրապարակ եղած է, որ որպիս գիւրմաց քանակական օնքն ընդունելի եղած եւ համակրութիւն գտած ալ է, թէ երեսնայն անուան հնութիւնը համարում կու տար հնացեալ համառօտ քերականութեան մը: Սակայն այդ ըմբռնման շտա հետեւ է իրականութեանը:

Այս լույսն վաղ թեթեւեւ զող ծիւղաւ Մարեմայ, Թեւեղեւ եւ ամենայն կերպով շնորհացած էր անոր հասնիլ, սակայն հիմայ չէր կրնար ուրախանալ անոր վայս, Լու եւս էր իրեն, որ հայրը վտանգն իմանալ հորաբերուն ի գործ գրած հնարքով, եւ չգտնաւ բերդը, իսկ հիմայ որ պահապանն հետապնէցաւ՝ նախամիծար կրնարէր յայտնի թշնամութիւնը, քան թէ տեսնել որ հարիւրապետն իր պարտուց անհաւատարմ զտնուեցաւ, Համոյնուած էր բոլորովին թէ վերջին աստիճանի զարմանալի առաքելութիւն է՝ երջանութիւնը զոհել պարտուց, իսկ հիմայ իրեն այնպէս երեւցաւ՝ որ հարիւրապետը պարտուց ծամբէն խտորած էր եւ վերստին երջանութեան կը հետեւէր։ Եազ-թութիւն մը կանգնած էր, բայց այս յայտնութիւնն բոլորապէս չըրջաւ վայելի։

Վայիկ կոմսն անմին գեծ երկայն տառն եւ սաստիկ կռուած էր, մինչդեռ չէր թեւեակորած կատարել ինչ որ սիրտը իր հրամային իրեն՝ երբ առաջին անգամ Մարիամ խնայէր, ուր որ իւր պարտքն եւ իւր առածն երդումն կ'արգելէր իրեն։ Ի ներքուստ սաստիկ կը պտտեցարձեր եւ վերջապէս կարծեց թէ գտաւ ծամբայ մը՝ որով՝ կրնար զոհ ընել մէկն, առանց ընդգէծ գործելու միւսին։ Այսպէս հեռացուց պահպանին, որ ամբողջ կռուոյն պատճառն էր։

Թեւե հոս իւր սրտին մղման հետեւեցաւ, սակայն կը զգար որ ասով քույր մ'ալ չառաւ իւր քաղաքացի հասնելու։ Մարեմայ հետ բռած խօսակցութիւնն իրենց երկուքին մէջ անանցանելի վիճ մը բացած էր։ Իւրաքանչեւ այնպիսի կերպով մը բաժնուած էին, որ ալ անկարելի էր հաշտուիլ։

Այս միջոցին Պատերազմողը իրենց աւարտան յաղորդեց իրենց շնորհակալութիւնն հասած էին։ Պարզիմացուց սահմանեալ արեւուք Պիւսեանեան լեռանց ծործորեծուր մէջ կ'արածուէր Պաք Տոմարաց առաջնորդութեան տակ։ Իսկ Պատերազմողաց մէկ մասը ձեռք անցուցած ահագին ազամութեւր կը տեղափոխէր, միւս մասն ալ զբաղած էր գնդակներն իրենց հրացանին փողին համեմատ ձուլել։ Քառնի մը շարքով համար ամէն կարեւորն հոգացուցին, եւ Պաւսեփիւսն հրամայեց որ արջառաց մէկ մասը դադարի ծամբով սպանական-անգրիական բանակին տարուի։ Այնուհետեւ որոշեց իւր բերդը գտնալ, վասն զի աստ եւ այժմ յարձակում ընելու առիթ չկար։

Պաւսեփիւսն երկրորդ օրը ծամբայ ելաւ. բայց որոշեց ներսուս զգետնները փոխել եւ այնպէս մտնեալ բերդին, որպէս զի չլլայ թէ զարձեալ բռնուէրու զտաղի մէջ ինչայ, ինչպէս բերդէն մեկնելու ժամանակ եղած էր։

Եւ որովհետեւ գիտէր որ իւր քոյրն ու զուսարը հարիւրապետին պատմած էին՝ որ իւր Սեփիւս քաղաքն է, բնականապէս իւր բերդէն հեռանալուն պատճառ ինչն ալ նային ըսելու էր։ Սեփիւսն Ծանապարհորդէն ի հարկէ բաւական ժամանակ կը պահանջէր, այնպէս որ երկուսն որ շատ բիշ էր։ Մարիգն ասոր ալ հնարք մը կրցաւ գտնել։ Բաւական էր թէ ըսէր թէ ծամբան նամակ մը ստացած էր՝ որ կ'իմացնէր իրեն թէ Սեփիւսն իւր ներ-

կայութիւնն առ այժմ հարիւսը չէ։ Այսպէս երկրորդ օրը Մարգիգն եւ իւր հրացանակիրը խուան ուրախ զուարթ սկսան ձիով վեր ելլել զէպ ի բարձունքն որուն վրայ բերդը կառուցուած էր։

Երկու Տիկնայք վանդակապատին վրայ հազիւ թէ երկու ձիարսերը ուշմարցնին, անմիջապէս վերարկուն առնին վար իման ընդ առաջ ելլելու։ Սակայն ուրիշ մէկն իրենց առջեւ ելաւ։ Հարիւրապետը պահպանուց հրամայած էր՝ որ ընդ Մարգիգն տեսնելը յուր ասն իրեն, անոր համար երբ Տիկնայք բերդէն կ'ուզէին մեկնիլ՝ զվայրէ կոմս գրան քով գտան։ Հարիւրապետին շքեմանց վրայէն նենգաւոր տպիւր մը որ պղաւ՝ ընդ տեսնելն որ երկու Տիկնայք հաղածեպով զէպ ի գուռը կու գան։ Քաղաքապետութեամբ ասոնց առջեւ ելաւ, բայց այնպիսի ձայնով մը որ զնուորական հաստատութիւն կը հնչէր, հարցուց Տիկնայց թէ ո՞ր կ'ուզէն երթալ։

Տոննա Պամիւրն զարմանց ձեւալցնելով հարիւրապետին երեւր նոյնեցաւ։ «Պարսն հարիւրապետ, հարցուց, միթէ Անիբրա՞մ գրան առնէն է, որ զքօնայն ելլող անգլաններն այսպէս կը հետաջտան»։

«Անիբրա՞մ չէ, պատասխանեց համառօտիւ։ Վայիկ կոմսը, բայց Պապփիւրայի Մարգիգը, — եւ աւելցուց այնպէս մեղմ ձայնիւ՝ որ զնուորք բան էր շինացան, — որուն հետ ձեզմէ յառաջ եւս պէտք է որ խօսիմ»։

Տոննա Մարիա հարիւրապետին այս վարմունքը տեսնելով՝ սկսաւ սրտին մէջ յայտնար յղանակ, իսկ իւր հօրաբայրն այս բռնութեան վրայ զայրացաւ։

«Ինչ, միթէ բանտարկեալ ենք, Պարսն հարիւրապետ, հարցուց, որ բերդէն զուրկ ելլել հազելու եւ մեղք»։

«Երկուս թէ ետեղ ժամանակ չունիմ, հոս տեղն ալ չէ։ Եթէ վարմունքն ձեզի յայնպէս կ'երեւայ, մեծերու գիմեղք. եւ եթէ հիմայ այս լուպիս ետ չէք գտնար, բռնութեամբ կը զարձենեմ եւ զբան քով պահպանող կը կեցնեմ»։

«Կատարեալ սուպեա՞ն յոտից զգլուխ, ըսաւ Տոննա Պամիւրն սիգուլեծեամբ եւ զկոմսն առջը շարժելով։ Գիմեղքն անգլն կանանց գիմեղ, վատաւիրտ մեր Պատերազմողաց առնէ»։ Այս խօսքերով սիգաւծեմ՝ ետ դարձաւ եւ հանդարտաբայլ իւր սենեակը գնաց։

Վայիկ կոմսը գոյնը նետեց, բայց ամենեւեւ պատասխան չուտաւ։ Տոննա Մարիա հօրաբերը ետեւէն չզացած՝ մտեցաւ հարիւրապետին եւ ըսաւ մեղմով։ «Վերդոր, հանեցայ վարմունքը։ Հօրաբերը խօսքերուն հաստեցումը չլլայ թէ հօրս ընես»։

Հարիւրապետը խորունկ շունչ մ'առաւ։ Մարիա խօսքերն մտերմանաւ էին։ Զայս օրը Մարիամ ոչ միայն աւելի քաղցրութեամբ կը գտար զինք քան չհօրաբայրն, այլ եւ աւելի քաղցր քան նախընթաց օրը։

Այս միջոցին Մարգիգն եւ իւր Ծառան հասան։ Մարգիգն երբ որ գաւիթը մտաւ, լսեց որ ետեւէն գռները կզպցնին։ Ստուգիւ հաճոյական

նայն մը չէր բանալեայ եւ նզաղ նայրն, եւ այս զգածունն աւելի սաստկացաւ՝ երբ հարիւրապետը քաղաքապետութեամբ գնդէ իւր սենեակն հրաւիրեց: Ինչ սակայն Մարգիդն արտաքրուստ կատարեալ անտարբեր ձեւացաւ:

«Չեմ կարծեր, ըսաւ Մարգիդը ձկնէ վար ինչեւէ, որ իմ կարծածնէ հեռաւորութեան ժամանակ այնպիսի բան մը հասկնայած ըլլայ, որուն վրայ ստիպուած ըլլաք ձեր հիւրընկալին տարնելը»:

«Կանանց վրայ տրուելի չունիմ», ըսաւ հարիւրապետը պաղտելեամբ:

«Բայց անոնց հետ դիմացս կ'ըլլէիք», պատասխանեց Մարգիդը քաղաքապետութեամբ:

«Կուգե՛մ» որ առաջին տեսութիւնը միայն մեր երկուքին մէջ ըլլայ, եւ այն՝ — իմ սենեկին մէջ, պատասխանելու ծանրութեամբ հարիւրապետը:

Մարգիդն աւելի սկսաւ կասկածիլ, բայց արտաքրուստ իւր անտարբերութիւնը պահեց, Միայն ձեռքն ակամայ վերաբերին կուրծքի գրպանը դնաց, տեսնելու թէ կրկնաբար անտարածական կրնայ ամէն բոլոր գիտաւ բռնել:

«Թղթտկանի՞ք կը փնտռեք», հարցուց հարիւրապետը հնծանրութեամբ սպիտակ մը:

«Իրգը ալ, ըսաւ Մարգիդն, կարծեցի որ քոփ չէ, Հիմայ կու գամ, ներեցէք, աղէկիս մէջ մը կը ծոցս վրայ ձնչեմ եւ քորսս ողջունեմ, անկէ ետեւ անմիջապէս ձեր սենեակն եմ»:

«Շատ կը ցաւիմ, պատասխանեց հարիւրապետը, որ չեմ կրնար թողնուլ մը, Գիտե՛մ որ խիստ պիտի երեւամ ձեզի, բայց ձեզի հետ խօսելիքս յապաղել անհնար է»:

«Ինծի այնպէս կ'երեւայ, ըսաւ Մարգիդը կասկածոտ մփրտով մը, որ աշակերտ ըրագիր մ'ունիք որտեղի՞ք: Ար խնդրե՛մ առջնէն քաղեցէ՛ք եւ ձեր ետեւէն կու գամ: Խուսն, ըսաւ իւր հրացանակիրն, չէ՛ք մը մայախ բեր մտանէն, ձեռքերէ՛ք անորժակս շատ բացուցաւ»:

Մարգիդն այս հրամանէն ետեւ ակնարկութիւն մ'ալ ըրաւ խուսնին, որ եւ անմիջապէս տիրոջ միտքն իմացաւ: Խուսն հանգարտութեամբ գաւթէն անցաւ, մտնանի դուռը բացաւ եւ բաց թողաւ: Ասիկայ փախտեան ծանրայ մէջ էր, զոր Մարգիդն միշտ ապահովապէս կ'ուզէր գործածել, Բայց հարիւրապետը շատ զիւրաւ հասկըցաւ այն շէշ մը մայակային իմաստն, եւ մինչդեռ քաղաքապետութեամբ զՄարգիդն առջեւ անցնելու կը հրաւիրէր, միւս կողմանէ մտտակց կենսուրի մը գոչեց՝ «Փոխ սպալը փերո՛մ Երեք հոգւով թիւ 5 պահանջն սպասե՛մ մինչեւ յետս կուգուի: Հրացանիք պատրաստ»:

Հարիւրապետն այս հրամանն անտարբերութեամբ մը առաւ, բայց Մարգիդն իմացաւ որ ասիկայ իւր հրամանն ի գերեւ պիտի հանէր, բայց չէր գիտեր ինչպէս փոխ-սպալը փերո՛մ այն անձն էր որ մտնողն դպրոցին էլքը դտաւ հարիւրապետին հետ, եւ թիւ 5-ն ալ այն էլքին քով հինգերորդ պահապանին տեղն էր: Ուստի ուրիշ բան պէտք չէր փերոնին հասկընալու այս հրամանին իմաստը իմացաւ որ երեք հոգւով մտնանին էլքը պիտի պահպանէր:

Հարիւրապետն ու Մարգիդը սենեակը մտան եւ Մարգիդն ըստ հրաւիրանց նստաւ, մինչդեռ հարիւրապետն մեծամեծ քայլերով սենեակը մտնողին վրայ կը շարժէր: Չէր գիտեր թէ ինչպէս պէտք էր խօսելու սկսիլ:

«Պատուական Մարգիդ, ըսաւ վերջապէս, անշուշտ ծանօթ է ձեզի որ ես առանձին կերպով կը յարգեմ գոհուն Մարիա»:

Մարգիդը շուշ, մ'առաւ եւ սիրտը հանգարտեցաւ: «Ուրեմն դուքսը ձեռքը կը խնդրէ, ըսաւ իրենիւրն, ասուգի դուռը կը պահէ արտանքի հան: Վարկէն դառնալով՝ ըսաւ, «Ասիկայ որշամ ճաշկանս եւ քաղցր ըլլայ ինծի, պէտք եմ ըսել» որ դեռ այժմ իմացայ: Բնական բան է՝ որ դուք իմ դուռնը ցուցնէք այն յարգութիւնն զոր ընդհանրապէս կ'ընէ յառնէ կրնայ պահանջել, բայց ձեր առանձին կերպով յարգելուն պատճառն անշուշտ հայրը կրնայ հարցնել»:

«Բուն իրեն վրայ մտայն կ'ուզեմ խօսիլ, բաւական է ըսել» որ ձեր դուռնը առանձին կերպով կը յարգեմ: Նայնպէս մեծ յոյս ունէի, եւ ձեր փարմաւքը զիս աւելի եւս յուսոյս մէջ հաստատեց, որ դուք ազգասիրական նախապաշարունակներ ապագայ եւ...»:

«Սպանիացի եմ», ըսաւ Մարգիդը սիդութեամբ:

«Իսկ ե՛մ» Գաղղիացի, կրկնեց հարիւրապետն համառօտիւ, եւ սակայն երկուքին ալ մեր աղբը չէնք: Բայց հոս վիճաբանութեան չեմ հրաւիրած զձեզ: Ուստի կը կարծե՛ք որ դուք ազգասիրական նախապաշարունակներ այնպէս ապագայ եւ, որ Գաս-գիլեոյի եւ Վալդէի տանց մէջ միտքիւն մը կողմէ անկարելի չէք տեսնել: Այսպէսով ձեր բնատանաց եւ իմ մէջ այնպիսի յարաբերութիւնք ծնան, որ զգալապէս բարեկամական էին յան երբեք Գաղղիացաց եւ Վալդէացաց մէջ եղած է: Եւ սակայն, Պատուական Մարգիդ, ունի՛մ պատճառ կասկածելու՝ որ ինծի հետ պատուաւոր կերպով շփուրեցաւ»:

«Պատուական հարիւրապետ», ըսաւ Մարգիդն սուր ելլելով:

«Հանգիստ եղե՛ք, Պատուական Մարգիդ, ըսաւ հարիւրապետը պաղտելեամբ: Գրգռուելու հարկ չկայ: Իրենն այնպէս լուսաւոր եմ, որ ամեն պատեւրազմական տատեն զձեզ հրացանաւոր ընել կու տար: Եւ ես երբ ըրի՝ որ կողովածելու պատճառ ունիմ, աւելի քաղաքապետութեան համեմատ ուղեցի խօսիլ քան քաղաքապետութեան: Իսկ կասկածելու պատճառ չունիմ, ինչ այնպէս է»:

«Ուրեմն, եթէ ինչ այնպէս է, ասոր վրայ խօսիլ ժամանակաւ ըլլայ է՝ ներեցէ՛ք մէկ հարցման: Ի՛նչ կ'ուզէք վերջապէս»:

«Ուզածս դեռ ես ալ որոշ չեմ գիտեր, պատասխանեց հարիւրապետը, չուզածս միշտ միտքս կու գայ: Չէր արեւնը չէ կրնար տեղը բերել եղած վնասը զոր հասուցիք զազգական բանակին, զոր եւ չեմ կրնար մոռնալ: Բայց պէտք է որ հատուցու՛մ ընեմ ձեզի, ապա թէ ոչ՝ պարտաւորաց կը գտնուիմ: Չեմ կրնար վերջերս յանձն առնուլ, ուստի օգնեցէ՛ք ինծի ծանրայ մը գտնելու» որ իմ

վախճանիս կարենամ հասնիլ: Գիտեք, Պատուական Մարզիկ, եղածն ձեր կենսիցը կարծէ: Դ

«Ամեն բանէ յառաջ, Պատուական հարկաւորս, ըսաւ Մարզիկը պարզաբնութեամբ, չեմ գիտի մանկեմէն թէ ի՞նչ բան իրականը կու տայ ձեզի ինչի հետ այդպէս խօսելու: Մահաշունն եւ կենաց պարտապահն կը համարիք զիս, եւ ամէն ամբաստանեալ իրաւունք ունի յանդէ՛ թէ ի՞նչ եւ ի՞նչ յանցանքը: Ուրեմն, կը ինչդրեմ ի՞նչ ըրած եմ: Դ

«Եթէ ըսեմ, հարկ ե նաեւ ցուցնել եւ պատուհանել, Չեմ ուզեր հատուցել ցուցնել չեմ ուզեր, չեմ ուզեր պատուհանեալ տեսնել, — կ'ուզեմ ձեր պատուի խոտաւոր՝ թէ բերգէն այլ եւս պիտի չմտնիք եւ արտաբերէ հետ հաղորդակցութեան մէջ պիտի չմտնիք: Դ

«Այս պատուի խոտաւորն աւելի տեղի տալ է, ըսաւ Մարզիկը, եւ կ'ըսեմ՝ թէ այս խոտաւորս ինք զինչոյ կուգեալ չեմ համարիր: Դ

«Ինչպէս, Պատուական Մարզիկ, այնպէս ինչդրեմքիդ կորուստի էք, որ պատուի օրէնքն ալ չէք ճանչնար: Դ

«Այո, Պատուական հարկաւորս, ըսաւ Մարզիկը ծիծաղելով: Կարելի է որ պատուի պահանջից նկատմամբ մեր բո՛ւրնուծն տարբեր ըլլայ: Եւ օրինակի աղաքաւ, կը կարծեմ որ ինչդրեմս աւելի անպատուած կ'ըլլեմ եթէ ձեզի այսպիսի խոտաւոր մը տամ՝ քան երբ այս խոտաւորն չպահեմ: Բայց սակէ՛ պատուի տալ պահանջները կը դադրին հոն, ուր պարտուց կամ բռնութեան պատահանիքը կը սկսին: Դ

«Ահա տարբեր տեսութիւններ: Մեր քով՝ ի Գաղղիա պատիւն այնպէս մեծ կը համարուի, որ ոչ որ պատուից հրամանաց գէմ գործել կրնայ, նաեւ կայսրն հպատակ է յայտ: Դ

«Եւ սակայն Բալթի դրամաւոր հրացանահար ընել տուաւ, որովհետեւ գերմանացոյ պատերի կը պաշտպաներ իրեն դէմ: Չեմ ուզեր ձեր կայսրի գործքն արգարացնել. վաճառ զի կ'ըսեմ յայտնապէս՝ թէ անարգ եւ անպատու կը համարի շարիք հապցնել մէկուն՝ որ անձամբ անձին պատեր կը պաշտպանէ. ինչպէս նաեւ անպատու կը համարիմ շարիք հապցնել մէկուն՝ որ իւր հայրենիքը կը պաշտպանէ: Ահաւասիկ պատուի դաւաճաբարի մէջ այսչափ տարբեր ենք իրարմէ: Դ

Հարկաւորս սիրտ շրթուներ խոծնել, եւ քանի որ վայրկեան լուս կեցաւ: «Ուրիշ բան չմնաց, ըսաւ վերջապէս, եթէ ոչ ձեռքէս եկած միջոցը գործադրել: Ուստի, բերդին մէկ կողմը բանտարկեալ կը մնայ զաղջկացի պահպանաց հսկողութեան տակ: Բոլոր ծառայք ալ բերգէն կը հետապնդին, զաղջկացի զինուոր մը ձեր ամէն պիտաւրէ կը հոգայ: Եթէ այս կերպն անիրաւ կ'երեւայ ձեզի, աշատ էք բողբոջել մեծերուս: Կը մնայ յայտնել ցաւս՝ որ կը ստիպեք զիս այսպէս վարուիլ: Դ

Մարզիկն ոտը երաւ: «Իշխանութիւնը ձեր ձեռքն է, ըսաւ խրոխտաձգ, կընայ գործադրել բողբոջել՝ եւ ճանշնալ իրաւացի ըլլալն: Ըսեք ինչ որ կ'ուզէք: Ատուծայ առջեւ, եւ եթէ Ատուած կ'ուզէ, Գաղղիայի Մարզիկին որչին առջեւ պատահանաւորս էք: Դ

Հարկաւորս ուռերը վեր վերցոյց: «Բարի է, ըսաւ համառօտիւ: Եթեմանք ի միասին, եւ ցուցնեմ ձեզի՝ սահմանեալ սենեակին: Կամ գուցէ յանձն չէք առնուր անաւլ: Դ

Վայրկեան մը լուս կեցաւ Մարզիկին, եւ յետոյ ըսաւ հաստատութեամբ. «Բռնութիւն յանձն չեմ առնուր: Դ

Հարկաւորս սենեկին դուռը բացաւ, եւ զրոյս պահպանին հրամայեց՝ որ Զուկատ մը գայ: Քանի մը վայրկեանէ քարեղէն անդադր վայր զինուորաց օտարական լսուցաւ, եւ ահա գրան առջեւ հրացանաւորն զգտին յեղան: Հարկաւորս արդուն քով մտնեցաւ, եւ հրամայեց զՄարզիկին բուրբել: Մարզիկն զինուորաց մէջ, հարկաւորս տալեւն սկսան շուկէ գաւթին մէջէն բերդին պիտ կողմն՝ ուր Մարզիկն իւր բնտանեօրը կը բնակէր: Վայրէ հարկաւորս երեք սենեակ որոշեց ի բնաւ կուլթիւն Մարզիկին բնտանեաց. սենեկաց պատուհանները գաւթի կը նայէին, սենեկաց դռանց առջեւ եւ գաւթին մէջ պահպանը գրուցան, եւ Մարզիկն իրենմերուս հետ մնաց: Դ

Մարզիկին ի զինուորաց բոլորեալ գաւթին մէջէն անցնիլ յանձն առնուր ունէր իւր պատճառը: Ապահով էր որ խուան հոն տեղ մը դարձան՝ կը սպասէ թէ ինչ էլք պիտի ունենայ հարկաւորս տին այս առանձնախօսութիւնը: Եւ իրօք հրացանակիրը զլսնիլ մը ծիծաղով անհոգ յեցած էր մահաւանդի գրան քով. եւ երբ իւր տերն այս վիճակի մէջ տեսաւ՝ բոլորովին պարզաբնութեամբ անզգայ կեցաւ: Տիրիչ հետախույն ետքն ալ անտարբեր կեցած էր իւր տեղը, այնպէս որ ամենէն յառաջ իրեն ըսուցեալ թէ Մարզիկին ամէն ծառաները պէտք են բերգէն երթել հետանալ: Դ

Անձին յարկէն հարկաւոր չէր խուանին, այս հրամանը նոյն րոպէին կատարելու: Գուռը բաց էր, եւ հրացանակիրն հանդարտաբար սիրտ դուռն ըլլել: Երբեւ թէ զգասնուր, եւս չէ այս գին այն գին նայելով հանդարտ գնաց մինչեւ, որ ալ չէր տեսնուր բերդին: Անկէ ետեւ գաւազան մը կտրեց, շնեցաւ, դիւղաբաղար, եւ քիչ մ'եւաքը անտառի միջան մէջ անեկելոյթ եղաւ: Դ

Երբ որ ծառայք ամենայն ինչ աւած՝ գաւթի ժողովեցան, հարկաւորս, յիշեց հրացանակիրն՝ որ Մարզիկին հետ եկած էր: Հարցոյց ամէն կողմ. բայց երբ իմացաւ որ Մարզիկին գաւթին անցնելն ետեւ գեղի ի դիւղաբաղար գացած է, շատ զայրացաւ: Անմիջապէս քանի մը զինուոր ետեւէն խաւրեց, որ եւ ետ դարձան ըսին՝ թէ դիւղաբաղարին մէջ ոչ որ տեսած է զինք: Դ

(Հարաւանիլ):

ԱՅԼԵԼԱՅԼԵԼ

ՆՈՐԱՆՈՒՐԵ

Արամը և՛ կամաց և՛ արագ:

Հոտաւորս զայն արագ երկու ամբիկացի բժիշկի նիւրոյ եւ Պէլի հետաքրքրական փորձեր ըրին: Այս երկու գիտնականը սասակաբար նիւ-